

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati na uredništvo — naročnino, reklamacije in vse administrativne stvari pa na upravništvo v Ljubljani, Učiteljska tiskarna, Frančiškanska ul. 6/l. Vse pošiljateljve je pošiljati franko. Reklamacije so proste poštnine. Rokopisov ne vračamo. Telefon uredn. 312.

UČITELJSKI TISKARNA

Glasiilo Udruženja Jugosl. Učiteljstva - Poverjeništvo Ljubljana

907.

Licealna knjižnica
Ljubljana
Strossmayerjeva ulica. II. drž. gimn.

Izhaja vsak četrtek. Naročnina znaša za neorganizirane 40 Din, za inozem. 60 Din. Posamezna številka 1 Din. Članstvo „Pov. UJU — Ljubljana“ ima s članarino že plačano naročnino za list. Za oglase in reklamne notice vseh vrst je plačati po Din 250 od petih vrst. Inseratni davek posebej. Pošt. ček. ur. 11.197.

Osnovno šolstvo v Jugoslaviji.

Po zadnjih podatkih je v Jugoslaviji vsega skupaj 6219 osnovnih šol.

Od teh jih odpade 1726 na Hrvaško in Slavonijo, 1477 na Srbijo, 1022 na Vojvodino, 822 na Slovenijo, 508 na Bosno in Hercegovino, 450 na Dalmacijo in 214 na Črno goro.

Ako primerjamo število šol z ozirom na površino zemlje, tedaj pride v Sloveniji ena šola na 19 km², v Vojvodini tudi na 19 km², v Hrvaški in Slavoniji na 25 km², v Dalmaciji na 28 km², v Srbiji na 64 km², v Črni gori na 66 km², v Bosni in Hercegovini na 101 km².

Z ozirom na število učiteljstva samesega pride v Sloveniji ena šola na 1585 prebivalcev, v Dalmaciji na 1346 prebivalcev, v Vojvodini na 1350 prebivalcev, v Hrvaški in Slavoniji na 1574 prebivalcev, v Črni gori na 2032 prebivalcev, v Srbiji na 2830 prebivalcev in v Bosni in Hercegovini na 3694 prebivalcev.

Z ozirom na število učiteljstva dobimo nastopno sliko: na Srbijo, Vojvodino in Črno goro pride 9345 učiteljev, v Hrvaški in Slavoniji je 3753 učiteljev, v Sloveniji jih je 2982, v Bosni in Hercegovini je 1061 učiteljev, v Dalmaciji je 803 učiteljev.

Na enega učitelja pride v Sloveniji 354 prebivalcev, v Srbiji, Črni gori in Vojvodini 616 prebivalcev, v Hrvaški in Slavoniji 724 prebivalcev, v Dalmaciji 754 prebivalcev in v Bosni in Hercegovini 1772 prebivalcev.

Z ozirom na površino pride na enega učitelja v Sloveniji 5 km², v Hrvaški in Slavoniji 12 km², v Srbiji, Črni gori in Vojvodini 13 km², v Dalmaciji 16 km² v Bosni in Hercegovini 48 km².

Soloobiskujučih otrok ima Srbija, Črna gora in Vojvodina 373.644, Hrvaška in Slavonija 257.209, Slovenija 166.552, Bosna in Hercegovina 49.907 in Dalmacija 49.734.

Na eno šolo pride torej v Sloveniji 203 otrok, v Hrvaški in Slavoniji 149 otrok, v Srbiji, Črni gori in Vojvodini 138 otrok, v Dalmaciji 110 otrok in v Bosni in Hercegovini 98 otrok.

Velika pomanjkljivost v naši državi je to, da se ne objavlja statistike vseh šolodolžnih otrok, iz katere bi lahko razvideli, koliko otrok ne pohaja v šole sploh, da ostajajo brez pouka.

Številke nam odkrivajo precej žalostno stanje prosvete v naši državi in nam kažejo ogromno delo, ki nas čaka na šolskem polju, preden bomo lahko rekli, da smo s podatki naše šolske statistike — zadovoljni.

FR. ŠKULJ:

Šolske stavbe v Sloveniji.

Potujoč po Sloveniji sem z velikim zanimanjem opazoval javne stavbe. Karakterističen in za opazovalcevo oko zelo ugoden vtis napravljajo cerkvice po naših gorah in brdih. Človeku se nehote vsiljuje misel, da bi izgubili posamezni kraji in cele pokrajine na svoji romantiki in lepoti, če bi odstranili te stavbe. Naši pradedje so imeli naraven okus pri izbiri stavbišč in čut za lepoto stavb. Čisto drugačen je vtis okolice ter so v očitnem nasprotju z značajem pokrajine. Zde se mi kakor nož zaboden v živo telo — stalna bolečina za oko, ki zna ceniti harmonijo stavbe z okolico.

Največje pomanjkljivosti nam kažejo šolske stavbe po deželi. Tu ne govorim o starih stavbah, ki so bile večinoma prirejane za šole iz privatnih hiš, temveč o šolskih poslopjih novejšee dobe, ki so bila le v ta namen zgrajena. Omenjene stavbe le nam služijo mnogokrat kot opomin, da ni ne sme biti ysaka stavba dobra za šolo. Temu se spričo razmer v polpreteklem času ne smemo čuditi. Bile so započete v nejevolji, mržnji, hujskanju in celo po dolgoletnih pravdah. O stavbah

so odločevali često ljudje brez volje, brez prakse in brez estetičnega čuta. Zgradba stavbe jim je bila breme, ki so se ga skušali čim prej otresti. Zidali so tja v en dan, samo da so zidali in zadostili nujni zahtevi, kako, ni vprašal nihče, niti se za to brigal. V tem oziru so mnogo zakrivili bivši avstrijski okrajni glavarji in njim prideleni, večinoma tuji inženirji. Vzorci načrtov za eno-, dvo- in večrazrednice so ležali zaprašeni v predalih, in menda je bila že težava in nadloga, vzeti jih v roke, kaj šele, da bi se kdo vanje duševno poglobil, saj je za šole vse dobro.

Nihče od merodajnih gospodov ni poučil ljudstva, nadzornikova beseda je bila bob ob steno, učitelj skoro ni smel govoriti, ker je bil seveda on kriv stroškov nove šole. Glavna briga jim je bila, da se tega posla čim prej iznebe. V takem razpoloženju so zidali lepo število stavb, ki ne odgovarjajo ne praktični potrebi, ne higijeni, še manj pa estetskemu čutu. Novejše šolske stavbe po vaseh in trgih so največkrat nestvori, podobni ogromnim zidanim zabojem, ki s strmimi očmi vprašujejo, kako so semkaj zšli. Tak zaboj strmi tja v vaše hiše kakor nekreten slon. Če stopiš v tako stavbo, opaziš takoj, da je šablonsko delo. Vse je nepraktično, neekonomsko, težko in pusto. Po večini so si podobne vse šolske stavbe in vendar je v teh poslopjih toliko narodnega premoženja, na katerega pa narod ni in ne more biti ponosen. Pri takih stavbah naletiš na stvari, da se, čeprav lajik, primeš za glavo. O površnosti vpije vsak prostor, vsak zid. V največjih slučajih sploh niso mislili na razširjenje šole. Kako je hudo občanom, če so prisiljeni par let potem, ko je bila nova šola sezidana, zgraditi še eno novo, ker je ravnokar zgrajena postala v par letih pretesna. Ni čudo, če ljudstvo mnogokrat godrnja! Žal, da pada ta njegova jeza navadno na učiteljstvo, ne pa na prave grešnike.

In kaj naj porečem o izbiri stavbišča? Včasih ponudi kdo kako parcelo brezplačno — že ve zakaj — in dobra je, pa naj bo prostor še tako neprimeren za šolo. Darovalec je dobrničnik in javna zahvala mu je zajamčena. Če ni brezplačnega prostora na razpolago, se po dolgem pretekanju določi parcela, na kateri se ne da dobro postaviti niti šolsko poslopje, na prepotrebni šolski vrt ni mislil nihče. Mnogokrat se stara šola dozidava, prezidava in dviga brez okusa, ter postane še večji monsturn in potvora, kakor je bila prej.

Na učiteljstvo se le redkokedaj misli. Nadučitelju sicer odmerijo prostore, ki mu gredo po zakonu, toda prostore, ki mu ne nudijo udobnosti, ki bi se dale z malenkostnimi stroški urediti. Da ne mislijo na večrazrednicah na ostalo učiteljstvo, je umevno. Kdo bi si s takimi reči belil glavo! In vendar bi bilo mogoče brez pretiranih izdatkov pripraviti vsaj za učitelje-samece stanovanja. Ker v mnogih slučajih ne dobi učiteljstvo na vasi primerne stanovanja, je primorano iskati si službo drugod.

Zakaj to pišem? Vsak narod se ponaša s tem, kar si je sam ustvaril. Tudi naš narod ni zaostal za drugimi, večjimi na kulturnem polju ter si je ustvaril tudi svojo lastno narodno umetnost in značilne stavbne tipe. Ne smemo dalje trpeti, da se zabija narodno premoženje v nestvore. Naši stavbeniki bi se morali zanimati za naše domače izrazite stavbe po deželi in za našo ljudsko ornamentiko in to upoštevati z ozirom na skupni pokrajinski milje tudi pri šolskih stavbah. V tem oziru vrši »Probuda« kot dosedaj edino merodajno društvo važno kulturno in nacionalno misljo. Ona razpolaga s strokovnjaki za vse panoge stavbarstva in ima razentega na razpolago ogromno folkloristiško zbirko.

V Sloveniji imamo glede šolskih stavb več zakonov in ministerialnih odredb. Posebno važni so: za nekdanje Kranjsko ministerialni ukaz z dne 9. julija 1875, števil. 2868 d. z. št. 22 in min. ukaz za nekdanje Štajersko: ukaz z dne

4. februarja 1870, števil. 15 d. z. min. odredbe z dne 16. maja 1883, števil. 1054 ex 1882, števil. 10 d. z. ter z dne 20. novembra 1888, števil. 54 d. z. Vse te zakone bi bilo treba revidirati ter prilagoditi današnjim razmeram in potrebam. Vsekakor pa je v tej zadevi potrebna enotnost zakona.

Navedenim nasvetom pri današnjih razmerah kaj lahko ugodimo. Imamo dokaj domačih arhitektov, umetnikov in znanstvenikov. Opozarjam tu vnovič na »Probudo«. Imam ž njo stike in povdarjati moram, da me je dovedlo do tega članka razmišljanje o ciljih »Probude«. Dobil sem vpogled v njena stremjenja in njene smotre. Imel sem priliko pregledati lepo število raznih načrtov za šolske in druge stavbe, ki bodo izvršene, ponos Slovenije. Čul sem, da so se že nekateri krajni šolski sveti in razentega kot prvi na želju napredka, nadzorniki za Ljubljansko okolico in Črnomeljški okraj, obrnili v tej zadevi na gradbeni odsek »Probude«.

Če bodo oblasti uvaževale moje skromne misli in nasvete, sem uverjen, da dobi Slovenija nove šolske stavbe, ki bodo imele vse vrline, ki jih mora imeti taka stavba. In ljudstvo ne bo reklo več: »To je šola!«; temveč: »To je naša šola!«

Vestnik meščanskih šol.

—c Tridesetletnica književnega delovanja ravnatelja Josipa Brinarja. »Nova Doba« prinaša o jubilanu sledeče simpatične vrstice: Skoraj neopazeno za širšo javnost je slavil pred kratkim jubilej dela ravnatelj Josip Brinar, Trideset let! — Dolga doba za prosvetnega delavca, ki je dal šoli in narodu kar je mogel. Kdor bo nekoč pisal zgodovino slovenskega meščanskega šolstva, bo moral naslednje ugotoviti: Brinar je bil prvi ravnatelj prve slovenske meščanske šole in napisal je prve slovenske učne knjige za nacionalne predmete, ki se poučujejo na meščanskih šolah. Prišedši v Postojno za ravnatelja, je moral ene kroge, katerim je pravzaprav namenjena meščanska šola, šele zanjo zainteresirati. Pod njegovim vodstvom so potem zgradili moderno šolsko poslopje, ki je v vsakem oziru vzorno. To je bila prva slovenska meščanska šola na slovenskem ozemlju v nekdanji Avstriji. Ni pa bilo učnih knjig. In Brinar je prijel za pero ter sestavil »Čitanko« v treh delih ter »Zgodovino za meščanske šole«. Poslednja se odlikuje posebno v tem, da ima razmeroma mnogo snovi iz slovenske in slovarske zgodovine, kar je v tedanjih časih za narodno vzgojo naše mladine mnogo pomenilo. Je to izraz njegovega odločno narodnega čuvstvovanja. Po preobratu je dodal svojim trem »Čitankam« še četrto ter nanovo predelal svojo »Zgodovino«, ki je izšla v dveh delih. Njena vrline je posebno ta, da je največ prostora odmerjenega jugoslovanski in sploh slovanski zgodovini. Za osnovne šole je spisal »Slovensko slovnico« v treh delih, katere III. del je namenjen tudi meščanskim šolam. Kot pomožne knjige je izdal nadalje pred vojno »Zgodovinske slike«, lansko leto pa »Domoznastvo« za 4. in 5. šolsko leto osnovnih šol. Sodeloval je pri pedagoškem listu »Popotniku«, izdal posebno študijo o Sloščku kot pedagogu, priobčeval v letopisih »Slovenske šolske Matic« kritične preglede slovenske mladinske literature itd. Pa tudi kot mladinski pisatelj se je poizkusil. Izdal je za mladino knjižico »Na rakovo ного«. — Čukova gostija«. Pri »Mohorjevi družbi« je za lansko leto izšla že v drugem natisu njegova »Lisica zvitorepka«. Ko je še izhajal pred vojno leposlovni list »Slovan«, je bil Brinar tudi njegov sodruknik. — To je kratek, nepopoln pregled Brinarjevega književnega dela, iz katerega je razvidno, da je bila doba tridesetih let — en sam dolg delavnik, namenjen predvsem šoli. — Neumorno delavniku in vedno odločno narodnemu možu pa kličemo ob njegovem jubileju: Hvala Ti za Tvoj trud, za Tvoj svetel vzgled delavnosti in narodnega

čuvstvovanja! In ne odloži še peresa! — Tudi mi se pridružujemo želji »Nove Dobe«, naj bo dano tovarišu ravnatelju še mnogo dni krepkega dela v procvit našega šolstva in prosvete

Splošne vesti.

»UČITELJSTVO NA DEŽELI IN SAMOSTOJNO KMETSKO GIBANJE«.

Popolnoma razumemo današnji težavni položaj učiteljstva. Napredni kmetje bi morali ta položaj učiteljstva uvideti ter biti učiteljstvu v pomoč vsaj s cenejšimi živili. Res je naša sramota, če podpiramo bogate samske duhovnike in pustimo glado-vati učitelje s številno družino. Prav in človeško je, če podpiramo revne duhovnike, toda ravno tako bi se morali podpirati tudi učitelji.

V mnogih krajih naši ljudje to tudi delajo. Veliko pa je tudi pritožb od učiteljstva, da niti za denar ne morejo dobiti potrebnih živil.

Tudi glede službene dolžnosti učiteljstva bo treba na deželi izpremeniti. Ljudsko šolstvo bo treba pre-reformirati. Ljudska šola mora podedelenskemu ljudstvu več dati, kakor pa mu danes nudi in sicer z istimi stroški in v istem času. Da se pa to izvede se mora ljudskošolski učitelj otresti vplivov meščanskega strankarskega vodstva in iskati stikov za sporazum z kmetjskim razum- ništvom na deželi.

To se pravi: učitelj mora delati z narodom za narod, iz katerega je izšel in za katerega je nastavljen.

Z narodom pa ne more iti učitelj, ki nasprotuje politični osamosvojitvi naroda in zato se učitelj, ki je prista meščanske stranke in kot tak nasprotnik kmetjske stanovske stranke na deželi, ne more med narodom uveljaviti. V tem je bistvo spora.

Ivan Mrmolja v »Kmetijskem listu«, števil. 10. z dne 5. III. 1924.

Pod gornjim naslovom je odgovoril na naša zadnja izvajanja v »Kmetijskem listu« g. Mrmolja. Njegovi nazori in izvajanja bi nas zadovoljila, če bi ostal dosleden glede svoje teze, ki jo postavlja v sredini svojega članka, kjer pravi: »Od učitelja pričakujemo le, da dela za prosveto naroda in popolnoma smo zadovoljni z njegovim čisto nestranskim delom.«

Toda ob koncu svojih izvajanj prav izrazito pove, da prosvetnega dela brez političnega strankarstva absolutno ne priznava.

Ugovarjati pa moramo tudi — popolnoma stvarno — drugim izvajanjem: Učiteljstvo se je z vso odkritostjo pridružio na deželi kmetjskemu gibanju v l. 1920., ne samo radi antiklerikalizma, temveč ker je imelo vedno zamišelj za težnje prebivalstva in si je želelo izpremenbe razmerja, ki ga je ustvarjal edino klerikalizem s svojim hujskanjem proti šoli in učiteljstvu. O kakem vplivu pogajanj glede »naprednega bloka«, da so ugasnile prvotne simpatije učiteljstva v l. 1923., ni govora! Na drugi strani pričujemo pisma naših tovarišev z dežele, ki smo jih prejeli med l. 1920.—1923. Dejanja so, ki so ubijala vsako voljo in v tem oziru moramo vodstvu SKS pripisati mnogo krivde, ker ni genilo niti z mezincem, da bi izpremenilo razmerje in položaj na deželi. Po teh dejanjih je sodilo učiteljstvo »tranko in edino ta dejanja so ga odbila in odbila!«

Nepobitno je tudi dejstvo, da je bilo pri nas gibanje stanovske kmetjske stranke že v pričetku usmerjeno na odbijanje inteligence. Neutajljivo je, da je stranka takoj ob ustanovitvi z veliko gesto odbila inteligenco in se jo je vodstvo vedno branilo: menimo, pa, da smo v zadnjih izvajanjih prinesli tudi dovolj trden dokaz, da se je do leta 1923. to stopnjevalo direktno do preganjanja inteligence, o čemer je dovolj pričel oni letak proti učiteljstvu.

* Podatki so vzeti iz »Jugoslovsanske Njive«.